

Et revera etiam dissimilis agendi ratio praescribitur in instructionibus S. Poenitentiariae a Pio IX. approbatis pro absolvendis iis poenitentibus, qui bona mobilia ecclesiastica, et iis, qui immobilia a gubernio Italico occupata sibi acquisiverint. Praestat responsa occasione Jubilaei Concilii Vatic. data hinc subjicere, data ex Poenit. 1. Junii 1869, quum *absolvendi* potestas confessariis per Bullam Jubilaei esset tributa:

„4. An et quomodo possint absolvi, qui acquisierunt et possident bona ecclesiastica immobilia alienata a gubernio?“

„R. Poenitentes qui detinent hujusmodi bona, non esse absolvendos, nisi prius loci Ordinario aut aliis viris ecclesiasticis ab ipso Ordinario pro sua prudentia per dioecesein designandis, consignaverint syngrapham ab eis subscriptam seu coram testibus subsignatam, eique Ordinario quam primum transmittendam ac caute in Cancellaria dioeceseana aut alibi custodiendam, qua sequentibus obligationibus seu conditionibus se suosque haeredes et successores subjacere declarent: 1) retinendi eadem bona ad nutum Ecclesiae ejusque mandatis subinde parendi; 2) conservandi ipsa bona, et rem utilem in eis gerendi; 3) adimplendi pia onera iisdem bonis annexa; 4) subveniendi ex fructibus ipsorum bonorum personis seu locis piis, ad quae de jure pertinent; 5) monendi haeredes et successores per syngrapham subscriptam de hujusmodi obligationibus, ut et ipsi sciant, ad quid teneantur.“

„5. An possint absolvi et sub quibus conditionibus illi, qui bona ecclesiastica immobilia acquisierunt, quae postea aliis vendiderunt atque cooperati sunt ad contractus super iisdem bonis?“

„R. Affirmative, deposito lucro exinde injuste percepto in manibus Ordinarii ad effectum illud conservandi favore locorum piorum, quae damna passa sunt, reparato scandalo, monitis novis emptoribus aliisque complicibus, ut propriae consulant conscientiae, et imposita singulis obligatione standi mandatis S. Sedis de super ferendis.“

„6. An et sub quibus injunctionibus possint illi absolvi, qui acquisierunt bona mobilia ecclesiastica?“

„R. Affirmative, imposita illis aliqua eleemosyna favore locorum piorum, ad quae dicta bona pertinebant, quatenus emerint pretio, quod iudicio Ordinarii seu confessarii fuerit minus justo. At si agitur de rebus, quae non sunt usu consumptibiles, seu quae servando servari possint, aut de suppellectilibus et vasis sacris, imponatur poenitentibus obligatio quam primum recurrendi ad loci Ordinarium ad hoc, ut super iisdem rebus juxta indultum ipsi Ordinario jam a S. Poenitentiaria concessum provideat.“

NB. Facultas Episcopis data haec erat, ut possint fidelibus, qui recurrant, potestatem facere emendi res ecclesiasticas mobiles, remoto scandalo, atque 1) erogata eleemosyna ut supra, si pretium censeatur justo minus; 2) ut si agatur de rebus, quae servari possint, earum elenchum tradant Ordinario, et parati sint, eas, soluto pretio, ecclesiae locisve piis restituere etc.

1043 Igitur praecipue circa bona immobilia ecclesiastica injusto modo acquisita, nisi restitutio re ipsa fiat, *condonatio vel compositio a S. Pontifici* exquirenda est.

Posse vero S. Pontificem eam condonationem facere, modo adsit omnino gravis causa, ex eo elucet, quia 1) est summus administrator omnium bonorum ecclesiasticorum et causarum piarum; 2) quia suprema jurisdictione in Ecclesia et pro universali Ecclesiae bono utitur: quare si bonum Ecclesiae universale majoris ordinis id postulat, etiam cum damno singulorum institutorum ecclesiasticorum condonationem facere potest.

De facto vero *fecerunt* R. Pontifices compluries ejusmodi condonationes circa bona illa, quae a *guberniis* injuste occupata, et dein sive in possessionem fiscum sive in possessionem privatorum emptorum transierunt: fecerunt hoc ad servandam fovendamque pacem regnorum cum Ecclesia aut ad faciliorem reddendam reconciliationem eorum, qui ab Ecclesia defecerant.

In tali *publica et gravissima* causa S. Pontifices sese facillimos prae-buerunt ad faciendam condonationem aut plenam, aut cum relativo parvo onere eleemosynae conjunctam.

Primum exemplum praebuit Julius III., quum mitteret Card. Polum ad¹⁰⁴⁴ Angliam, post schisma Henrici VIII., regnante Maria, cum Ecclesia reconciliandam. Per literas 28. Junii 1554 datas Cardinali Legato amplissimam concessit facultatem „cum quibuscunque bonorum ecclesiasticorum tam mobilia, quam immobilium in praefato regno possessoribus seu detentoribus, pro quibus ipsa Serenissima Regina Maria intercesserit, de bonis per eos indebite detentis, *arbitrio tuo*, auctoritate Nostra tractandi, concordandi, transigendi, componendi, et cum eis, ut praefata sine ullo scrupulo in posterum retineri possint, dispensandi, omnia et singula alia, quae in his et circa ea quomodolibet necessaria et opportuna fuerint, consulendi et faciendi; salvo tamen in his, in quibus propter rerum magnitudinem haec S. Sedes merito tibi videretur consulenda, Nostro et praefatae Sedis beneplacito et approbatione.“ Qua facultate Cardinalis non parce utendum esse duxit, atque brevi regnum pacavit fideique catholicae iterum subjecit — pro dolor! — post paucos annos in schisma et haeresim relapsurum.

Amplissimam etiam condonationem Clemens XI. literis ad Augustum II., Poloniae regem et Saxoniae Electorem, die 10. Nov. 1712 datis iis promisit, qui in Saxonia bona ecclesiastica possidentes ab haeresi ad fidem catholicam reversuri essent.

Nostris temporibus per diversa concordata similis condonatio circa bona ecclesiastica a guberniis occupata et retenta vel alienata quibusdam regnis catholicis facta est. Ita 1) 15. Aug. 1801 Napoleoni I. condonatio facta est eorum bonorum ecclesiasticorum, quae ad illud usque tempus a gubernio occupata *et alienata* erant: quod responso S. Poenit. anno 1818 et postea per Breve Pii VII. 20. Oct. 1821 extensum est ad omnia bona, quae 15. Aug. 1801 a Gubernio occupata erant, sive fuerant alienata sive non. 2) Pro regno utriusque Siciliae habetur condonatio in conventionem 7. Martii 1819, 3) pro tota Sardinia 14. Maji 1828, 4) pro Belgio 16. Sept. 1833. Quae vero acquisita sunt aut privata occupatione, aut etiam sub auctoritate civilis potestatis in iis regnis, quibus condonatio facta non est — (neque hac in re pro condonatione plena haberi potest acceptatio salarii clericis quotannis a gubernio solvendi, nisi condonatio vere adjuncta sit) —: eo tantum modo legitime in possessione eorum, qui detinent, manere possunt, quod recursus habeatur in singulis casibus ad S. Sedem, quae etiamtum, imposita quadam „Componenda“ in causas pias satis benigne injuncta, possessionem sanare consuevit.

Sectio IV.

De bonis externis juribusque transferendis.

Bona externa atque jura humanis usibus destinata, hominibus¹⁰⁴⁵ eorumque necessitatibus sibi continuo succedentibus, ab uno in alterum transferri necesse est. Quod fit 1) quotidiano commercio inter homines atque rerum commutatione, in qua tota fere rerum publicarum efflorescentia atque temporalium abundantia rerum nititur; aliter enim homines abundarent fortasse in una re, in altera summa premerentur penuria: hinc diversi ineuntur *contractus*.

Fit 2) *successione in bona defuncti*. Quum enim pro usu hujus vitae externa bona a Deo concessa sint, finita vita ejus qui possedit, bona per mortem dimissa ad superstites transire eorumque usibus cedere debent, ut naturali destinationi possint servire.

De utraque bonorum juriumque translatione agere debemus, ut tractatio de justitia absoluta sit atque perfecta, idque etiam pro foro interno, quia in bonis illis transmittendis, si uspiam, justitia laedi facile potest. Quod imprimis valet de contractibus, in quibus non solum bonorum juriumque dominus mutatur, sed generatim etiam ipsorum jurium vera fit commutatio. Quae, ut justitia servetur, immediate aequalitatem rei ad rem postulat: unde etiam tota justitia stricta nomen commutativae justitiae sortita est.

Partitio I.

De Contractibus.

Praeter scriptores saepe laudatos sive de universa theologia, sive de jure et justitia agentes, ut Molina, Lugo, Lessius, S. Alph., plures alii circa hanc rem commendandi sunt, ut Beusch *Tractatus canonico-legalis de pactis et contractibus in genere* (apud Migne *cursus theol. t. XVI*); scriptores recentes: Pruner *de jure* (*Lehre vom Recht etc.*) et *Theolog. mor.* (*Lehrbuch der katholischen Moralthologie*), Schwane *de contractibus* (*Die Verträge*), Marres *de justitia lib. tert.*

Amplissimus igitur modus transferendi et mutandi bona atque jura sunt contractus: in quibus tota fere socialis vita quasi in cardinibus vertitur. Solum, quantum satis est pro confessario atque conscientiae direttore, de iis dicturi sumus.

Caput I.

De contractibus in genere.

Articulus I.

Notio et divisio contractuum.

¹⁰⁴⁶ Definitur contractus duorum vel plurium conventio circa aliquid praestandum. Illud, de quo praestando conveniunt, potest esse aut *res aliqua*, aut *actio*, aut *omissio*. Dicitur „duorum vel plurium consensus seu conventio“: per se enim sunt *duae* partes contrahentium, quorum unus alterius consensum acceptet suoque assensu consensus efficiat; quia vero ex alterutra vel utraque parte plures esse possunt, qui in eadem re conveniant, propterea dictum est: duorum *vel plurium* consensus.

Distinguuntur praecipue:

1. *Contractus unilateralis et bilateralis*, prout uni tantum parti aut utrique obligatio imponitur, atque ita aut contra unam aut contra utramque ex contractu actio judicialis instrui possit.

2. *Contractus gratuitus et onerosus* — quae distinctio fere cum praecedenti coincidit — prout cedit secundum formam suam in unius tantum partis utilitatem (*gratuitus*), aut per eum utriusque partis utilitas intenditur, seu ita alterutrius partis utilitas respicitur, ut ea pars suo onere etiam ad alterius utilitatem conferre debeat (*oneratus*) — aliis verbis, si jus unius ad id, quod alter *praestare* debet, mutua *praestatione* habetur. — V. g. promissio et donatio sunt contractus gratuiti et simul unilaterales; commodatum et depositum gratuiti bilaterales; venditio est aliquis ex contractibus onerosis, qui nunquam non sunt bilaterales.

3. *Contractus solemnus et simplex*, prout certis formalitatibus a lege praescriptis perficitur, aut sine ejusmodi formalitatibus privato contrahentium consensu valide et legitime perficitur: v. g. venditio publico instrumento perfecta, aut venditio privatim facta.

4. *Contractus realis et consensualis*, prout aut requiritur ex una parte *rei traditio* (contractus realis), aut solus utriusque partis consensus ad hoc sufficit, ut in sua specie existat. Ita v. g. promissio, et secundum pleraque jura venditio, sunt contractus consensuales; mutuum est contractus realis.

5. *Contractus realis et personalis*, prout ex contractu praecipue jus circa *rem* nascitur ideoque *ipsa res obligata est*, aut *sola persona contrahens* obligatur. — Si promissio alicujus actionis potius est personalis, promissio alicujus rei plerumque realis est contractus.

6. *Contractus nominatus et innominatus* ita distinguitur, ut prior speciale nomen atque specialem actionem in foro judiciali habeat, alter speciali nomine vel actione careat, sed generali tantum titulo laesae justitiae in judicium deferri possit.

7. *Contractus nudus et vestitus*, prout per se solam obligationem in conscientia parit, aut etiam civilem obligationem de qua in judicio conveniri possit. Sic contractum nudum habes e. g. in simplici stipulatione, qua aliquis cum altero convenit, se suam domum illi vendere velle.

NB. 1. Attamen etiam nudus contractus non omni civili effectu caret. Nam etsi ex tali contractu qua tali civilis actio non admittitur, admittitur tamen etiam in civili foro exceptio contra actorem alius causae, retentio accepti etc. — Imo accedentibus singularibus circumstantiis eae conventiones, quae alias nudi contractus censentur, plenum civilem effectum aliquando parere possunt, v. g. secundum Jus Rom. et canon. in favorem causarum piarum.

NB. 2. a) Contractus innominatus, qui nudus non sit, semper realis est, non consensualis tantum. — b) Dein nota: nudus consensus ad contractum innominatum celebrandum in foro *externo* obligationem non parit, in foro interno autem intentio et aequitas respicienda sunt. c) Imo etiam contractu innominato completo per rei traditionem, in foro externo non raro datur locus poenitendi seu facultas resiliendi; quid vero in conscientia liceat, ex intentione contrahentium vel consuetudine multum pendet.

NB. 3. Contractus innominati *regulares* enumerantur sub quadruplici forma: 1) do ut des, 2) facio ut facias, 3) do ut facias, 4) facio ut des: quibus formulis jam satis ostenditur, hunc certum contractum non existere, nisi evaserit *realis*, ideoque si qua conventio praecesserit, hanc nudam quandam stipulationem praeviam esse.

Contractus innominati *irregulares* vocantur: contractus simplicis permutationis, et contractus aestimatorius (quem germanice habes in eo, qui vocatur „Traedelvertrag“).

8. Contractus *stricti juris* et *bonae fidei*, quae distinctio in jure Romano magni momenti erat, hodie autem in recentioribus juribus vix amplius obtinet. Videlicet „stricti juris“ ii contractus vocantur, in quibus obligationes stricte secundum verba contrahentium sumuntur: „bonae fidei contractus“ ii, in quibus bono arbitrio iudicis multa relinquuntur, qui secundum aequitatem et consuetudinem dubia dijudicet, idque in Anglia etiam nunc in multis causis observatur. (Plura v. Beusch l. c. cap. II. n. 99 sqq.) Possunt tamen bonae fidei contractibus ii fere aequiparari, circa quos leges positivae plura disponunt, quae cum obligatione *expresse* inita *simul* sint observanda, etsi a contrahentibus nec statuta neque *expresse* cogitata sint.

9. Contractus *expressus* et *tacitus*, vel etiam *quasi-contractus* ita distinguuntur, ut contractus *expressus* fiat consensu formaliter manifestato, *tacitus*, quando consensus ex alia actione, e. g. officii susceptione, colligitur. *Quasi-contractus* aliter a theologis, aliter a juristis sumitur. Theologi communiter *quasi-contractum* eum dicunt, quem modo dixi *contractum tacitum*, quo aliquis ut in allato exemplo suscepti muneris promittit, se fideliter suo munere functurum esse. Juristae *quasi-contractum* eam nominant *juridicam relationem*, quae *consensu a lege praesumpto* producitur, ut in *negotiorum gestione* (in qua dominus, in cujus favorem negotii gestionem alter suscepit, ea quae gesta sunt, rata habere tenetur); in *solutione indebiti*, *tutela*, *haereditatis aditione*. Quapropter, etsi consensus vere defuerit, tamen lex eandem obligationem inducet, ac si consensus datus sit.

10. Contractus *absolutus* aut *conditionatus*, prout absoluta obligatio contrahitur, aut obligatio dependens fit ab aliqua conditione.

1047 Contractus igitur et ejus obligatio ab ipsorum contrahentium libera voluntate quam maxime pendet; attamen ut in distinctione n. 8 vidimus, aliquando ipsa lex in certis quibusdam contractibus obligationes determinat accuratius atque magis explicat. Quare ut universim ea, quae in contractibus occurrunt, complectamur, distinguere debent contractus 1) *essentia*, 2) *natura*, 3) *accidentia*. *Essentia* enim ea comprehendit, sine quibus contractus non subsistit; *natura* ea insuper addit, quae, tali contractu existente, simul secundum leges vel consuetudines adesse censentur, nisi contrahentes *expresse* contrarium statuerint: siquidem ambitus obligationum et jurium non solis verbis contrahentium, sed etiam lege, consuetudine, *aequa* interpretatione definiuntur; *accidentia* ea dicuntur, quae, nisi *expresse* addantur a contrahentibus, cum contractu ipso non consentur constituta.

Singula vero, quae in quolibet contractu occurrunt vel occurrere possunt, discutienda sunt, tum circa contractum „in fieri“, tum circa contractum „in facto esse“, i. e. circa obligationem juridicamque relationem ex contractu exortam. Ad contractum autem in fieri necessaria sunt 1) objectum seu materia circa quam contractus versatur, 2) personae contrahentium, 3) legitimus consensus.

Articulus II.

De causis contractuum seu de contractibus „in fieri“.

§ 1.

De objecto seu materia, circa quam contractus versatur.

Objectum contractus id omne et id solum esse potest, circa quod¹⁰⁴⁸ contrahentes liberam juridicam disponendi facultatem habent, vel circa quod juridicam obligationem inire possunt.

Fusius autem enumerantur hae conditiones, quae objectum afficere debent, ut sit aptum, circa quod hinc et nunc contractus fiat, sive est res quaedam externa, sive actio praestanda:

- 1) ut sit objectum *possibile*, tum physice, tum moraliter: nam ad impossibile nemo obligatur, neque se obligare potest. Imo haec impossibilitas jure latiore quodam sensu sumitur, ut etiam impossibilitatem moralem latiore comprehendat; nam quod homo ita sibi impossibile fore iudicat, ad id eum sese obligare *velle*, assumi nequit. Porro nisi vere *voluit* sese obligare, contractus non subsistit;
- 2) ut sit objectum *existens*, i. e. sive *in re* sive *in spe*: alioquin objectum rei impossibili aequiparatur, vel voluntas seria obligationis contrahendae defuisse dici debet;
- 3) ut sit objectum offerenti *proprium*: de re enim aliena disponere per me non possum, ideoque corrumpit obligatio — quod non impedit, quominus ex fraude vel injustitia erga alterum obligari possim;
- 4) ut sit objectum *certum et determinatum*, saltem *aliquo modo*; obligatio enim omnino indeterminata existere nequit, atque oblatio rei prorsus indeterminatae censetur esse illusoria, non seria; e. g. si quis dicat „vendo tibi vinum“, nihil determinans, is ludere velle censetur, nisi forte intendat sese obligare ad vendendum vinum pro futuro tempore, quandocumque alter emere voluerit;
- 5) ut sit objectum *honestum*; si enim id, circa quod contractus versatur atque obligationem contrahentes suscipere conantur, inhonestum est seu illicitum, impossibile est, ut vera obligatio verusque contractus fiat. Quod inhonestum est, vitare et omittere tenemur; quod ex contractu debemus, tenemur praestare seu facere: ad utrumque igitur, ad faciendum et ad idem omittendum, obligatio existere nequit; quare quum obligatio omittendi ea quae sunt illicita prior sit et absoluta, altera unquam oriri nullatenus potest;
- 6) ut sit objectum aliquo modo *pretio aestimabile*, videlicet aut utile ei, cui gratuito contractu res addicitur, aut tale, quod, si contractus onerosus est, aliquo modo comparari possit cum reciproca obligatione ab altero inita: aliter enim obligari velle